

EDEBİYATTA ÖLÜM VE ŞAİR NİGÂR HANIM'IN ŞİİRLERİNDE İNTİHAR YAZINI*

Refika ALTIKULAÇ DEMİRDAĞ¹

ÖZ

Edebiyatın ölüm ve intihar fikriyle ilişkisi genellikle intihar eden ya da intiharı deneyen sanatçılar üstünden değerlendirilir. Eğer konu sadece intiharsa o zaman da felsefi, sosyolojik ya da psikolojik sebepleri üzerinde durulur. Oysa bir yazma eylemi olarak intiharın değerlendirilmesi sanatçıyı ve eserini anlamada yardımcı olabilecek bir bakış açısı sunabilir. Bu nedenle intiharın yazın formu olarak ortaya konuluşunu Osmanlı'nın ünlü kadın şairlerinden biri olan Nigâr Hanım'ın şiirlerinden hareketle değerlendirilmiştir. Nitekim onun şiirlerinde ölüm konusu önemli bir yer tutmaktadır. *Efsûs I*, *Efsûs II*, *Nirân* ve *Aks-i Sadâ* adlı kitaplarında şairin iç dünyasına ve özel yaşamına dair imgelerin yoğunluk kazandığı görülmektedir. Mutsuz bir hayatı olan şair özellikle artık hayatta olmayan sevdiğine şiirler yazmaktadır. Öncelikle küçük yaşta bir trafik kazası neticesinde kaybettiği kardeşi için yazdığı şiirlerinde şairin oldukça hassas bir ruh hali taşıdığını görmekteyiz. Annesinin ölümünün ardından babasının intihar etmiş olması Nigâr Hanım'ın şiirlerinde ölüm konusunun daha büyük bir önem kazanmasına neden olmuştur. Ondört yaşında şiir yazmaya başlayan şairin gençken intihara eğilimli düşüncelerinin yaşı ilerledikçe hayattan yakınmalara dönüştüğünü söyleyebiliriz. Bu noktada "yazarken ölmek" fikrini irdelemek gerektiğini düşünmekteyiz. Biz bu çalışmamızda Nigâr Hanım'ın eserlerinde ölüm konusunun romantik bir duyuşla kaleme alındığını göstermeye çalışacağız. Edebiyatta ölüm konusunu da bir yönüyle tartışmaya çalışacağız.

Anahtar Kelimeler: Edebiyat-ölüm, Nigar Hanım, İntihar, Şiir

DEATH IN LITERATURE AND THE SUICIDE LITERATURE THEME IN POET NIGAR HANIM'S POEMS

ABSTRACT

The relationship between literature and the idea of death and suicide is generally evaluated concerning artists who commit suicide or attempt suicide. If the subject is just a suicide, then its philosophical, sociological or psychological reasons are emphasized. However, the evaluation of suicide as a writing activity can provide an understanding of the artists and their work. For this reason, in this article, the suicide as a form of writing was put forward using the poems of Nigar Hanım, one of the famous women poets of the Ottoman Empire. As a matter of fact, the theme of death has an important place in her poems. It is seen that the images about the poet's inner world and private life have been intensified in her books, *Efsûs I*, *Efsûs II*, *Nirân* and *Aks-i Sadâ*. The poet, with an unhappy life, especially writes poems to her loved ones who are no longer alive. First of all, we see that poet carries a very sensitive mood in her poems she wrote for her brother who had lost in a traffic accident at a young age. The fact that her father committed suicide after her mother's death caused the theme of death gained more importance in *Nigâr Hanım's* poems. We can say that thoughts of poet who started writing poetry at the age of fourteen, the theme of suicide at a young age turned into a horrible complaint as her age progressed. At this point we think that the idea of "die while writing" needs to be examined. In this work, we

¹ Doç. Dr., Çukurova Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, raltikulac@cu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-6143-1985.

* Bu çalışma "International Conference on "Social Sciences, Humanities and Education" (SSHE-2017) April 27-28, 2017 Paris (France)"de yapılan "Death in Literature and the Theme Death in Poet *Nigar Hanım's* Poems" başlıklı sözlü sunumdan genişletilmiştir.

Received/Geliş: 14/12/2019 Accepted/Kabul: 02/04/2019, Conceptual Article/Kavramsal Makale

Cite as/Alıntı: Altıkulaç Demirdağ, R. (2020), "Edebiyatta Ölüm ve Şair Nigâr Hanım'ın Şiirlerinde İntihar Yazını", Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, cilt 29, sayı 2, s.28-41.

will try to show that the theme of death in Nigâr Hanım's works is taken with a romantic feeling. We will also try to discuss the matter of death in literature in a certain way.

Keywords: Literature-Death, Nigâr Hanım, Suicide, Poem

Giriş

Edebiyatta Ölüm ve İntihar

“Herkesin intihar etmek için iyi bir nedeni vardır”

Cesare Pavese

Edebiyatta en sık işlenen konulardan biri olan ölüm Türk edebiyatında genellikle mersiyelerle birlikte anılır. Oysa sanatçıların sadece ölen birinin ardından ölümü eserlerine konu olarak aktarmadığı, çeşitli ve bazen de anlaşılması güç bir konu formunda eserlerine yansıttığı da görülebilir. Bununla birlikte sanatçıların ölümü, varlık-yokluk sorunsalı olarak ele aldığı da sık dile getirilen konulardandır. Fakat biz ölümün bir yazma eylemi olarak da sanatçıya nüfuz etmiş olabileceği konusunun bazı sanatçıların eserlerini anlamaya yardımcı olabileceğini düşünmekteyiz.

Ölüm konusunun intiharla ilişkili olarak edebiyata nasıl yansıdığı konusunda yapılan araştırmaların oldukça az olduğu söylenebilir. Bu konu hakkında genellikle intiharın eserlere nasıl yansıdığı, hangi sebeplerin intihara yol açtığı gibi çalışmalar daha çok dikkati çekmektedir. İntiharı, sosyolojik, felsefi ya da psikolojik olarak çözümlemenin bir başka yolu olarak edebiyatta çözümlenmesi yapılmaya çalışılmaktadır. Eser ve konu odaklı yapılan bu çalışmalar eseri açıklamak için yine psikoloji, sosyoloji ve felsefeyi kullanmaktadır. Oysa eseri yazınsal bir sorun olarak ele aldığımızda yazınsal eylem olarak intiharın söz konusu olup olmadığı konusu da eseri ya da yazarı açıklamaya yardımcı olabilir. Bu konuda yapılmış çalışmalar bulunmakla birlikte biz bu çalışmada edebiyat ve ölüm ya da intihar fikrinin bir yazma eylemine nasıl dönüştüğü hakkında Nigâr Hanım'ın eserlerinden yola çıkarak bir değerlendirme yapmaya çalışacağız.

Sokrates ünlü savunmasında, “İnsanların, korkularından en büyük kötülük saydıkları ölümün en büyük iyilik olmadığını kim bilir?” (Platon, 1998, s. 63) diye sorar. İnsanların bilmedikleri bir şeyi bildiklerini sanmalarının utanılacak bir şey olduğunu söyleyen Sokrates, ölüm hakkında çok az şey bildiğini ama ölümün bir iyilik olduğunu düşündürecek sebeplerin bulunduğunu iddia eder. Ona göre ölüm iki şeyden biridir: “ya bir hiçlik, büsbütün şüursuzluk halidir yahut da, herkesin dediği gibi, ruhun bu dünyadan ayrılarak başka bir dünyaya geçmesidir” (Platon, 1998, s. 90-91). Her iki durumun da sonuçta bir iyilik olduğu sonucuna varılır. Platon'un *Phadion* adlı eserinde de idamı kesinleşen Sokrates'in dostlarına ölümün filozoflarca arzulanabilecek bir durum olduğunu ispatlama çabası aktarılır. Bu diyalogda Sokrates, “bir adamın bütün ömrünce, ölecekmiş gibi yaşamaya hazırlandıktan sonra, karşısına ölüm dikilince kızması gülünç olmaz mı?” (Platon, 1989, s. 21) diye sorar. Aslında Sokrates'in ölüm hakkındaki fikirlerinin aşağı yukarı aynı biçimde edebiyata yansımalarına sık sık şahit oluruz. Ölümün sonsuz bir uyku mu yoksa başka bir dünyaya geçiş mi olduğu edebiyatın yüzyıllarca süren sorunlarından biri olmuştur.

Bazı düşünürlerin Sokrates'in fikirlerini benimseyip devam ettirdiklerini görüyoruz. Schopenhauer, Sokrates'in felsefeyi "ölüm için hazırlık" olarak tanımlamasını onaylar ve "ölüm olmasaydı herhangi bir felsefi uğraş neredeyse hiç olmazdı," der (Soysal, 2010, s. 110). Ölümle felsefeyi bir arada düşünen bir diğer isim de Albert Camus'tur. Albert Camus, *Sisifos Söyleni* adlı eserinde, "Gerçekten önemli olan bir tek felsefe sorunu vardır, intihar. Yaşamın yaşanmaya değer değmediği konusunda bir yargıya varmak, felsefenin temel sorusuna yanıt vermektir." (Camus, 2010, s. 15) diyor. Camus'un ölümün ne olduğu hakkındaki değerlendirmesini intiharın gerekli olup olmadığı noktasından tartışması aslına bakılırsa Sokrates'in yaklaşımının bir devamı gibi değerlendirilebilir. Sokrates'in insanın ölüm karşısında korku duymasını eleştirmesine benzer bir durumu Camus da dile getirmektedir: "Yarını istiyordu hep, tüm benliğinin bundan kaçınması gerekirken, yarının gelmesini diliyordu. Etin bu başkaldırısı, uyumsuz budur işte." (Camus, 2010, s. 25). İnsanın her zaman yarını istemesinin akla mantığa uymaz bir durum olduğu vurgulanır bu sözlerde. Dolayısıyla ölümün arzulanması gereken bir durum olduğu sonucuna ulaşılır. Düşünmeye başlayan insan ölüme yaklaşmaktadır ona göre, "Düşünmeye başlamak, için için yenmeye başlamaktır. Bu başlangıçlarda toplumun fazla bir etkisi yoktur. Kurt insanın yüreğindedir. Yürekte aramak gerekir onu. Yaşam karşısında uyanıklıktan ışık dışına kaçışa götüren bu ölümcül oyunu izlemek ve anlamak gerekir." (Camus, 2010, s. 16). Sokrates'in filozofa yakışan şeyin ölümden korkmamak olduğunu iddia etmesi gibi Camus'un gerçek bilgiye ulaşmanın yolunun intiharı seçmek olduğu fikri bir noktada kesişir. Bu fikre belli bir açıdan Cioran da katılmaktadır: "Ölüm duygusu olan bir insanla bu duyguya hiç sahip olmayan arasında, iletişimi mümkün olmayan iki dünyanın uçurumu açılır; bununla birlikte ikisi de ölür; fakat biri ölümden habersizdir; ötekiyse bunu bilir; biri sadece bir anda ölür, ötekiyse sürekli ölmektedir." (Aktaran Er, 2018, s. 72). Bu durumda düşünen ve bilgiyi arayan insanın ölümün varlığını unutmayacağını ve iyi bir düşünürünse ölümden korkmayacağını söyleyebiliriz.

Ölümün ne olduğunu bilmeyen ama ölümün varlığından kesin olarak haberdar olan insanın bunu sık sık unutmamasını eleştiren Camus, "Gene de herkesin sanki hiç kimse "bilmiyormuş" gibi yaşamasına ne kadar şaşılmalı azdır. Gerçekte ölüm deneyimi yoktur da ondan. Ancak yaşanan, bilincine varılan şey denenmiş olabilir. Burada, olsa olsa başkalarının ölümüyle ilgili bir deneyimden söz edilebilir." (Er, 2018, s. 26) der. Oysa Cioran için sıradan ve üstün insan ölümü anlamaya çalışma noktasında benzerdirler. Sadık Erol Er, Cioran'ın bu konu hakkındaki fikirlerini şöyle özetler "Cioran, sıradan insanların yaşamı verilmiş bir şey olarak kabul ettiklerini daha sonra da ölümü ayrı bir durum olarak açıklamaya çalıştıklarını düşünür. Yaşam ve ölümü sıkı bir şekilde birbirine bağlayan ise, üstün insandır. İndirgeme, nasıl işlediklerini görmek için yaşamla ölümü birbirinden koparır." (Er, 2018, s. 71). Ölümün anlaşılması ya da unutulması konularında aklın ya da duyguların önemi konusu düşünürler arasında farklı yaklaşımların sergilenmesine neden olmuştur.

Chestov hakkında şunları söyler Camus, "Onu bir tek şey ilgilendirir, bu da kural dışıdır, ister yürek, ister kafa tarihine bağlansın. Dostoyevski'nin ölüm mahkûmu deneyimleri, Nietzsche düşüncesinin kızgın serüvenleri, Hamlet'in ilençleri ya da Ibsen'in acı aristokrasisi içinde, çaresizin karşısında insan ayaklanışının izini bulur, onu aydınlatır,

ona tüm büyüklüğünü verir. Usun dayanaklarını yadsır, yalnız tüm kesinliklerin taş olduğu bu renksiz çöl ortasında adımlarını biraz olsun daha kararlı atmaya başlar.” (Camus, 2010, s. 34)

Schopenhauer’un bu hayatın yaşanmaya değer olmadığını ifade eder ve ona göre “insanlar temelde bencil olduğu için insanlık tarihi cinayet, soygun ve yalanlarla doludur. Ona göre bu durumda intihar, insan için kötülüklerden kurtulmanın yoludur.” (aktaran Sümer, 2015, s. 14). Socrates’in ölümünden yüz yıl sonra Stoacıların intiharın tüm çıkışların en ussalı ve kusursuzu olduğunu yaydıkları söylenmektedir (Alvarez, 1999, s. 66). Bu durumda bazı düşünürler yaşamı Tanrı tarafından verilmiş bir armağan bazılarınısa bir bedel, günah ve suç diyarı olarak görürler. Bu yüzden de ikinci gruptakiler bu durumu sürdürmenin anlamsızlığına inanırlar.

A. Alvarez, *İntihar Kan Dökücü Tanrı* adlı çalışmasında intiharın Hristiyanlık tarihindeki anlayış değişimini açıklarken önceleri büyük bir suç ve büyük bir günah olarak kabul edilen intihar hakkında toplumda bir fikir değişimi olduğunu ve bunun nedeninin de intihar hakkında yapılan bilimsel incelemeler olduğunu söyler: “Değişme, Emile Durkheim’in *İntihar: Toplumbilimde Bir İnceleme*’nin (...) yayınlanmasıyla başlamıştır. Amaç altbaşlıkta açıkça ortaya konmuştur; sorun hiç de eylemin ahlâksallığı değil, böyle bir karamsarlığı yaratan toplumsal koşullarıydı.” (Alvarez, 1999, s. 82) diye açıklar.

Emile Durkheim çalışmasında, toplum dışı etkenleri de değerlendirmekte ve “melankolik intihar” olarak adlandırdığı türü şöyle tanımlamaktadır: “Bu, hastanın çevresindeki ilişkileri sağlıklı olarak kavramasına olanak bırakmayan genel bir aşırı-bunalım ve yoğun üzüntü durumunda görülür. Hasta için zevklerin artık hiçbir çekiciliği kalmamıştır; her şeyi kapkara görür.” (Durkheim, 1986, s. 24). Edebiyatta intiharın yansılma biçimine baktığımız zaman bu karamsar ruh halinin orijinal formlarıyla karşılaşılabılıriz. Aslında sanatçı da bu formlar içinde en umulmadık olanı ortaya koyma çabası içindedir. Ya da çaba göstermeden de sıra dışı olduğu için beğenilir ve değerli bulunur. Dolayısıyla sanatçının Durkheim’in betimlediği türde bir hastanın ruh halini yansıttığı eserlerde doğrudan söylenmese de intiharın arzulanan bir durum olduğu hissedilir.

Durkheim intiharı “yanılsama” başlığı altında incelerken şunları söyler: “Kimi kez, tüm öğeleri aynı nedenin ya da birçok benzer nedenin etkisinde kalan bir toplumsal kümede, değişik birey bilinçleri arasında bir tür eşitleme ortaya çıkar ve bunun sonucu olarak herkes aynı biçimde düşünür ya da duyar. Pek çok kez, bu uyumu doğuran işlemlerin topuna birden yansılama adı verilmiştir. (Durkheim, 1986, s. 92). Aslında sanatçının ruh halinin okura aktarılması da bu yansılama oluşturur. Dolayısıyla zaman zaman da sanatçının bu yansılama yaratma arzusu doğrudan gözlemlenebilir. Yazarın amacını açıkça belli ettiği bu eserlerin aşırı duygusal üsluplarının da eleştirilenler tarafından olumsuz bir durum olarak değerlendirildiğini söyleyebiliriz.

Bu konuda Maurice Blanchot’un ölüm ve edebiyat hakkında yazdığı “Literature and The Right to Death” adlı makalesinden hareketle edebiyat ve ölüm ilişkisini değerlendirdiğimizde edebiyatın ne olduğu sorusu ile karşılaşıyoruz. Blanchot, edebiyatı Hegel açısından ele aldığı makalesinde yazmanın yazarın hiçlikte başlayan ve hiçlikle sonuçlanan bir eylemi olduğuna işaret eder, “eserin tasarlanamayacağına, ancak

gerçekleştirilebileceğinin bilincine varıp, ancak onu zamana yayan ve mekâna yerleştiren sözcüklerle değer, hakikat ve gerçeklik kazanacağıının bilincine varıp yazmaya başlayacaktır, ama hiçten hareket ederek ve hiçbir şey amacıyla –Hegel²'in ifadesiyle, hiçlikte çalışan hiçlik gibi.” (Blanchot, 1994, s. 126). Yazarın hiçlikle olan bu mücadelesinin bir varoluş kaygısı olduğu sonucuna ulaşmaktayız. Nitekim Maurice Blanchot, “Yazar kendini ancak eseri vasıtasıyla bulur, gerçekleştirir: eserinden önce sadece kim olduğunu bilmemekle kalmaz, aynı zamanda hiçbir şeydir. Ancak eserden hareketle var olur, peki ama o zaman eser nasıl var olabilir?” (Blanchot, 1994, s. 125) der. Burada bir paradox olduğu ortada; olmayan birinin yapıtının varlığını kabul etmek pek olası görünmüyor. Sanatçının var olma ya da olmama durumu hakkında eserini ortaya koymakla bir karar verdiğini kabul ettiğimiz takdirde yani bir soru karşımıza çıkıyor: Yazarın varlığı yok etmeye çalışmasını yani intiharı nasıl değerlendireceğiz? Bu konuda A. Alvarez'in dikkate değer bir fikri var. Alvarez; Gerard De Nerval, Virginia Woolf ya da Nicolas De Staël gibi bazı ünlü edebiyatçıların şöhretin doruğuna çıktıkları zaman intihar etmelerinin nedenini şöyle açıklar:

“Bu yaratıcılarda neredeyse melankolik bir kendini suçlama sistemi söz konusu. Tüm intiharların aynı tutumla açıklanamayacağı kesin ama sözü edilen durumlarda, yapıtın gördüğü takdirin, acının hafiflemesini sağlamadığı ya da yaşamak için bir sebep vermediği izlenimi ediniyoruz. Yapıt başkalarının gözünde ne kadar güçlü ve güzel olursa olsun, o başkalarının fikri önemli değildir; sanki hepsi yalancı, dalkavuk ya da ehliyetsizdir. Aslında yapıt ben idealinin yargısı nezdinde bir hiç olarak algılanır; iptal edilmeyen bir yargıdır bu. Çünkü mutlak bir değere sahiptir. Bu noktada sanatsal ben ideayı, eros'u ve yaşam sevgisini yutmaya dek varır. Kendi kendine koyduğu erişilmez amacı elde etmeyi başaramadığı zaman, intihar savaşçıya ben idealiyle barışmanın tek olanaklı biçimi olarak görülür. Kendi yok oluşunu arzularak liyakatsizliğinden arınır. Sergilenmiş olan yetersizliğin utancını siler.” (Alvarez, 1999, s. 145)

Sanatçı eserini okura sunduktan ve beğenildikten sonra neden kendini liyakatsiz görmeye başlar? Ben idealini gerçekleştirme noktasında kendini yetersiz görmesinin nedeni sanatçının varlığını tüm çıplaklığıyla esere yansıtamaması olabilir. Sanatçı bu ideali gerçekleştirmediğini, takdir görmesine ve şöhret kazanmasına karşın içten içe bilir. Bu bilme durumu onun kendi yetersizliğini keşfetmesi anlamına da gelebilir. Sonuçta intiharla yetersizliğin utancını silmek istiyor olması fikri akla yatkın görülmektedir. Buna karşın sanatçının yazma eylemi bir yardım çağrısı olarak da değerlendirilmektedir. İntihar eden insanların ölmeden önce bir mektup bırakmaları onların var olma çabalarının

² “Hegel'in Wissenschaft der Logik II- Mantık Bilimi II adlı yapıtının ilgili bölümünün hemen girişindeki belirlemesine göre, "oluş, görünüştür." Oluş, yok-oluş ile olanaklıdır. Dolayısıyla, "görünüşün/görüntünün" oluşunun ya da olmasının temeli, olmanın ya da "oluşun ortadan kaldırılmasın- da", onun "yokluğunda" yatar. Bu yokluk ya da hiçlik, "varlıktaki oluşa" sahiptir. Görünüş ya da görüntü, "yokluğu" dışında, bir başka söyleşiyse, "varlık" dışında yoktur. Görünüş ya da görüntü, "olumsuz bir şey olarak belirlenen olumsuzdur." (Kula 2010: 99)

bir ürünü olarak görülür. Pavese'nin intihar hakkında günlüklerinden yola çıkılarak fikirleri aydınlatılmaya çalışılmaktadır. Pavese'nin *Yaşama Uğraşı* adlı günlüğünde yazdığı, "[...] şunu öğrenir insan: uçurumdan kurtulmanın tek yolu ona bakmak, derinliğini ölçmek ve kendini o boşluğa bırakmaktır" (Pavese, 1973, s. 43). Bu durumda Pavese, sözleri intihara karşı tutumunu anlamak için kullanılır. Ayrıca Pavese'nin günlüğünü "Sözler değil. Eylem. Artık yazmayacağım" diyerek bitirmesi de sık sık dile getirilir. Biz bu sözleri değerlendirirken aslına bakılırsa eylemin sözlerle birlikte başladığını düşünüyoruz. Çünkü Pavese'nin günlüğü onun intihara giden yolunu aydınlatıyorsa bizim için bu durum da intiharın bir parçası olarak görülmeli. Tıpkı intihardan önce yazılan mektuplar gibi...

"Şöhretin doruğuna çıktıkları anda intihar eden bazı sanatçıların durumu tam da budur. (...) okurların ya da izleyici kitlesinin övücü değerlendirmeleriyle tamamen uyumsuz olan kendi yargılarıyla. (...) Benim kavradığım şey, yaşama ve yaratma arzusu ile içsel bir sabotaj gücü arasında bitmeyen bir savaş; sanat başkalarının gözünde yetkin olsa bile sanatçının kendi gözünde zayıf kaldığına göre, yalnızca sanatın yetkinleştirilmesinin zorluğundan kaynaklanmayan bir sabotaj gücü bu. İntiharın dışında başka trajik sonlar da var, bir hayat mahvetmenin yolları tükenmez... alkol, uyuşturucu madde, kumar. Bir zamanlar düello bu durumların hepsinde, ölümcül depresyonlar çoğu zaman aynı kökene sahip. Dolayısıyla yapıtın aynı anda hem yaptırıp hem öldürdüğü anlaşılıyor." (Green, 2018, s. 57-58)

Yapıtın aynı anda hem yaptırıp hem de öldürmesi, sanatçının hem var olmaya hem de varlığını sonlandırmaya çalışması anlamına gelmektedir. Bu bir paradoks gibi görünse de sanatçının yazma eyleminin varlığının hiçliğini ortaya koyarken, bu hiçliği yok etmeye yazarak gayret göstermesi hem ikinci bir hiçlik durumunu hem de intiharla var olmaya çalışma çabasını ifade ediyor olabilir. Düşüncemize göre, sanatçı eserini kaleme alırken tıpkı intihardan önce yazılan mektuplardaki gibi aslında var olabilmek için bir yardım çağrısı gönderiyor olmalı. Nitekim ölenlerin ardından yazılan mersiyelerde de üzüntünün dile getirilişi bir anlamda duyulan suçluluk duygusu ile yok olma arzusunun ya da yok olmaktan korkmanın göstergesi de olabilir. Şimdi bu sınırlı değerlendirmelerimizden sonra Nigâr Hanım'ın şiirlerinde sanatçının intihar eyleminin göstergelerini saptamaya çalışacağız.

Nigâr Hanım ve İntihar Yazını

Nigâr Hanım aşırı duygusal olduğu yönünde eleştirilen şairlerden biridir. Fakat Nigâr Hanım'ın bu aşırı duygusal tutumu yanlısına yaratma amacını açığa vurma gayreti olarak yorumlamak yerine şairin kendini arama ve gerçekleştirme gayreti olarak değerlendirmek de mümkündür. Onun şiirlerini genellikle hayatındaki birtakım acı olaylarla açıklamak ne yazık ki edebî eserleri açıklamak için sıkça başvurulan yollardan biridir. Kardeşinin bir trafik kazası geçirerek ölmesi, annesinin ölümünden bir yıl kadar sonra babasının intihar etmesi, kocasının uzun yıllar sadakatsizliği ile Nigâr Hanım'ın hayatını acıya boğması gibi konular sık sık dile getirilmiştir. Sanatının aşırı

santimental bulunmasının nedeni de hayatına ilişkin bu reel durumları şiirine doğrudan yansıtıyor olmasıdır.

Türk edebiyatının önemli kadın şairlerinden biri olan Nigâr Hanım, yaşadığı dönemde ünlü ender şairlerden biridir. Oysa bugün neredeyse unutulmuş olan Nigâr Hanım'ın *Efsûs I*, *Efsûs II*, *Nîrân*, *Aksi Sadâ* ve *Elhân-ı Vatan* adlı beş şiir kitabı yayımlanmıştır. Ondört yaşında şiir yazmaya başladığını söyleyen şairin ilk şiir kitabı *Efsûs I*, 1887'de yayımlandığında edebiyat çevresinde oldukça takdir görmüştür. Dönemin şiir anlayışına uygun bir sanat anlayışıyla, bireysel duyarlılıkları dile getiren, süslü bir dil kullanmayı tercih eden Nigâr Hanım'ın o dönemde beğenilmesinin altında yatan en önemli nedenlerden birinin genç şairin kadınca söylemi ve ince ruhunu şiirlerinde yansıtmaktan çekinmeyen cesurca tavrı olduğunu söyleyebiliriz. Anwar Ahmad, Nigâr'ın şiirlerinde ilk göze çarpan şeyin “erkek şairlerin 'belirli' konuları ve üsluplarını taklit etmek yerine kendi kişiliği ve duygularını yansıtan kalıplar araması” olduğunu söyler (Ahmad, 2000, s. 93). Nigâr Hanım'ın bu ilk kitabında takip ettiği konu ve üslup çizgisini sonraki üç kitabında da sürdürdüğünü görmekteyiz. *Elhân-ı Vatan* risalesine aldığı şiirleri hariç tutulduğunda Nigâr Hanım'ın eserlerinde aynı konular etrafında bir şiir üslubu oluşturduğunu söyleyebiliriz. Aşk, yalnızlık, mutsuzluk, hayattan yakınma ve ölüm onu en fazla ilgilendiren konulardandır.

Nigâr Hanım, ikinci kitabını da *Efsus* (İkinci Kısım) başlığı ile yayınladı. İlk kitabında romantik, naif bir genç kız ruhuyla karşı karşıya olduğumuzu hissettiğimiz şairin ikinci kitabında da bir anne olarak içli bir genç kadın duyarlılığı ile karşılaşırız³. Şairin bu duyarlılığı *Nîrân* ve *Aks-i Sadâ* adlı kitaplarında da devam ettirdiğini söyleyebiliriz. “Çok genç yaşta evlenen Nigâr Hanım, evlilikte bulamadığı mutluluğu sosyal hayatta arar gibidir. Bir yandan sağlık problemleri diğer yandan çocuklarından ayrılmak zorunda kalması onun sosyal hayatı bir ihtiyaç gibi algılamasına neden olmuştur.” (Altıkulaç Demirdağ, 2015, s. 16). Kocasından ayrılıp baba evine sığınan Nigâr Hanım, aslında çocuklarından ayrılmanın acısını yaşamaktadır. Sağlık problemlerinden de yakınan şairin özel hayatına ilişkin pek çok bilgiyi şiirlerine yansıttığını görüyoruz. Ayrıca günlüklerinden oluşturulan *Hayatımın Hikâyesi* adlı seçkiye bilgilerin şiirlerindekiyle örtüşüğünü görmekteyiz:

“Ah. İşte gene kendi kendime dertleşmeğe muhtaç olduğum bir gün. Pek mahzunum. Şimdiye kadar çektiklerim yüreğimde öyle yaralar açmıştır ki acılarını bir türlü dindiremiyorum.

Benimki kadar inkılaplarla geçmiş bir ömür pek nadirdir sanırım. Bugünkü hüznümse hayalen eski zamanlarıma dönmenden ileri geliyor:

Beni İhsan'a emanet ettikleri zaman daha on iki yaşındaydım. İhsan'ı, o zamanlar, yaşımın müsaadesi derecesinde, sonrasındaysa son derece sevdim.” (Nigâr Hanım, 1959, s. 39)

Nigâr Hanım'ın eşiyle olan sorunları kitaplarının temel konusu olan aşkı umutsuz,

³ Nigâr Hanım'ın feminen söylemi hakkında Meriç Kurtuluş'un “Osmanlı Şiirinin Modernleşme Sürecinde 'Kadın'ın Doğuşu: Nigâr Hanım'ın Şiirlerinde Dışıl Söylem” başlıklı yüksek lisans tezine bakılabilir. Bilkent Üniversitesi, 2011.

karşılıksız aşk formunda işlemesine neden olmuştur. Bununla birlikte bu mutsuzluk hali şairin yaşamı algılayış biçimine de yansımış, hayatı acı verici yönleriyle bir yakınma havası içinde yansıtmayı tercih etmiştir. Bu nedenle şairin ölüm hakkında da oldukça dikkat çekici çoklukta eseri bulunmaktadır.

Nigâr Hanım'ın eserlerinde “ölüm” genellikle kaybedilen yakınlarla ilişkilidir. Şair küçük yaşta kaybettiği kardeşine, annesine ve babasına mersiyeler yazar. Her ne kadar romantiklerin üslubunun açık bir biçimde Nigâr Hanım'ın eserlerinde gözlemlendiğini düşünsek de özellikle kendi ölümü hakkında kaleme aldığı satırlar konuyu farklılaştırmaktadır.

Nigâr Hanım'ın ölümü sık sık düşündüğünü ve hatta intihara eğilimli olduğunu söyleyebiliriz. Nazan Bekiroğlu, Nigar Hanım'daki ölüm saplantısını ve intihar arzusunu şairin günlüklerinde açıkça dile getirdiğini aktarmaktadır. “Bir defasında intiharı ciddi ciddi düşünür, hatta veda mektubunu bile yazar: ‘İntihar etmeyi ez-dil ü cân arzu ederek pederime mufassal bir vedânâme yazdım. Ya Rabbi bana ruhsat ver ki intihar edeyim. Zira bu hayat beni her an ve dakika öldürmektedir.’” (Bekiroğlu, 2008, s. 148). Şairin intihar mektubu bırakmış olması dikkate değer bir konudur. Eric Volant, *İntiharlar Sözlüğü*'nde intihar notlarını şöyle değerlendirilir: “Ses, öteki alemden gelmektedir, çünkü mesajı veren kişi, edimiyle birlikte bir anlamlılığı da devreye sokmakta, ölümünü dünyaya ilişkin kişisel ya da kolektif bir anlayışın içine yerleştirmektedir. Giden kişinin tanığı ya da emaneti olan mektup bu anlamlılığa tanıklık etmektedir.” (aktaran Ulutaş, 2006, s. 32). Biz bu mektubun izdüşümünün sanatçının kaleme aldığı eserler olabileceğini düşünüyoruz. Nitekim tarihte ilk intihar mektubunu bir Mısırlının öykü ve şiirle dile getirdiği söylenmektedir (Ulutaş, 2006, s. 32). Dolayısıyla sanat eserleri de zaman zaman intihar notuna dönüşebilir.

Nigâr Hanım'ın intiharı düşünmesine rağmen intihar etmemesinin nedeni ailesinin yaşayacağı acı değildir. Çünkü şair onların sürekli üzülmelerinden sadece ölümüne üzülmelerinin daha iyi olabileceğini düşünmektedir. Nigâr Hanım, intihar ve ölüm fikrine bu kadar yaklaşmış olmasına rağmen neden vazgeçmiştir? Bu soruya çeşitli cevaplar verilebilir. Fakat onu eyleme geçmekten neyin alıkoymuş olduğunu düşünmeden geçemiyoruz. Bu noktada Cioran'ın neden intihar etmediği sorusuna verdiği cevap anlamlı olabilir:

“Bütün hayatım boyunca ölüm musallat oldu bana, ama bundan söz etmiş olmam sonucunda..., ölüm hâlâ kafama musallat oluyor ama daha az. Bunlar çözülemeyecek sorunlar, bunlar haklı nedenleri olan saplantılar –saplantı değiller, muazzam gerçeklikler bunlar... İntihar üzerine yazdım, ama her seferinde de izah ettim. İntihar üzerine yazmak, intiharı yenmektir. Bu çok önemli. Yazmış olmasaydım intihar edeceğime kesinlikle kanaat getirdim. Bundan kesinlikle eminim. Ama yazmakla bu şeyleri dışarı yansıttım, balgam çıkardım.” (aktaran Er, 2018, s. 80)

Yazarak intiharla baş etme fikri akla uygun görülüyor. Bunun tam olarak ne anlama geldiği açık değil. Fakat Nigâr Hanım'ın ölümüne duyduğu arzu genellikle yaşamdan yakınma odaklıdır. Bunu ilk gençlik şiirlerinde de dile getirmekten çekinmez. “Gece Yarısından Sonra” başlıklı mensur şiirinde Allah'a canını alması için şöyle yalvarır:

Gece Yarısından Sonra

Yarabbi benim için mazi hiç... Hâl elim! İstikbâl ise muzlim... Ben ne yapayım! Kimden istimdâd edeyim?

Yarab benim günlerim gecelerim her saatim her dakikam ne suretle güzerân eylediğine ancak sen vâkıfısın senden başka nâzır senden başka hâkim yokdur binâ'en aleyh senden başka da fâ'il olamaz... Al Yarabbi vedî'anı al....! Ben o bî-çareler o bî-kudretler zümresindenim ki onlarca derd-i elîm hayata nihâyet vermekte yed-i ihtiyarda değildir! Vesait-i helâk o bedbahtlara gelince hikmetten sâkıttır. Denize düşseler emvâc-ı kazâ onları gark etmeksizin yine bir kenar-ı felâkete isâl eder. Hâlbuki sen muktedirsın yârabbi al vedî'anı benden benim şu hasta vücudum cemiyet-i beşeriye arasından eksilirse ga'ib neden ibâret olduğu bile fark olunmaz!

Beni sevenler bulunup da gaybubetimle müteessir mi olacaklar heyhât!... Benim ber-hayat kalmaklığım valideynimin yegâne evlâdı olduğumdan iftirâkımla hâsıl edecekleri kederden masun olmalarına mebni lâzım ise şübhe yokdur ki varlığım beraber da'ima çekmekte olduğum elem ve ızdırabın çehremden nümâyân olan renk-i hazînî onları her an ve dakika dil-hûn eder! Öyle olduğu halde varlığım ale'd-devâm müteessir ü bizâr olmadınsa bir az müddet vefâtım için eşk-rîz olmaları elbette ehven görünmez mi?

Ah benim çekdiklerim mertebeye-i tahammülü pek çok geçmiştir. Ben niçin yaşamalıyım!... Ümitsiz hayât olur mu? Bana bu kalb-i hassası veren Allah bu dünyada bir ân-ı bahtiyariye lâıyk olacak faziletten bütün bütün mahrum mu yaratmış...

Yoksa... Ah kalemim ileri gitme... Sen de benim kadar sabırlı ol baht-ı dünümden istikâya başladığım sırada kalbimden beynimden geçen feci' serâ'iri kâğıd üzerine koyma... Mümkün ise yanık yanık ahlarımı tercümeyle çalış çünkü bedbahtlığımın nişânı ancak o sûzişli âhlarımdır... Ey kalem cenâb-ı hakka tazarru ve niyâzda sen de benimle hem-zebân ol ki bu meş'um hayâtımı temdid etmesin... Evet sen bana meded-hâh ol zirâ dünyada hiçbir istinâdgâhım olmadığı gibi senden başka da mahremim kalmadı...!

Yoktur benim için ümid-i bahtiyarı yoktur... Canım bana bir bâr-ı sakildir... Âl yarabbi vedî'anı al! (46-47)

Bu mensur şiirin doğrudan ölüm hakkında olduğunu söyleyemeyiz. Aslında şair, hayattan bir beklentisi kalmadığını, hayatta sadece mutsuzluk gördüğünü artık hiçbir şeyden zevk almadığını anlatıyor. Sonunda da Allah'a canını alması için yalvarıyor. Ne geçmişte, ne şimdide ne de gelecekte bir mutluluk göremediğini söyleyen şair önce yaratılanla sonra da kalemiyle dertleşerek, hayatta kendisinin ölümüyle üzülecek bir kimse olmadığını söyler.

Sadece annesiyle babasının bu ölüme üzüleceklerini ama onun bu üzgün halini sürekli görerek yürekleri kan ağlayacağına ölümünden sonra bir müddet ağlamalarının daha iyi olacağını söyler. Kaleminden medet uman şair, kendisiyle aynı şeyi söyleyip Allah'a dua etmesini belki dualarının kabul edilip daha uzun yaşamaktan kurtulacağını dile getirir. Uzun yaşamaktan korktuğunu söylemekle birlikte bu şiirde intihardan bahsetmemekte sadece Allah'ın canını almasını isteyerek bir nevi romantizm hali yaratmaktadır. İlk kitabı *Efsûs*'tan alınan bu şiiri yazdığına şairin henüz çok genç olduğunu da unutmamak gerekir. Yaşı ilerledikçe bu yakınmalar azalmadığı gibi kısmen form da değiştirecektir. Bununla birlikte şairin kalemlerle dertleşmesi ve ona durmasını, daha ileri gitmemesini tavsiye etmesi şairin ruhsal durumunun hassaslığına ve bir anlamda intihara olan yakınlığına işaret ediyor olabilir. Fakat bir yandan da onun bu satırları yazmış olmakla intiharla ve dolayısıyla ölümlerle başa çıktığını hissedebiliriz.

Nigâr Hanım'ın *Aks-i Sada* adlı kitabında ölüm hakkındaki şiirlerinin arttığını görmekteyiz: "Nigâr Hanım, bu kitabında da ölüm konusuna sıkça yer vermektedir. "Ser-i Kabrinde", "Validemin Kitâbe-i Kabri", "Vâlidem", "Pederim", "Pederimin Kitâbe-i Kabri", "Valideyim" adlı eserleri ölüm ve ölenlerin ardından çektiği acıya ilişkindir." Nigâr Hanım her ne kadar gündelik yaşamın meselelerini ağırlıklı olarak eserlerinde dile getirirse de bu yazı ve şiirlerde, varlık-yokluk meselesine ilişkin imgelere de yer verdiğini söyleyebiliriz (Altıkulaç Demirdağ, 2016, s. 27). "Te'essüf-i Azîm" de Server Paşa'nın kızı Aziz Hanım'ın ölümünün ardından duyduğu acıyı dile getiren yazar ayrıca yine Aziz Hanım için küçük bir mersiye "Kitabe-i Seng-i Mezar"ı yazar. Makbule Lemân'ın ölümü üzerine yazılan "Makbule Lemân" başlıklı eserinin dışında "Darabât-ı Mevt" adlı yazısında kardeşinin, annesiyle babasının sonra da Aziz Hanım'la Makbule Lemân'ın ölümünü yeniden anar. Bu yazı bundan önceki matem yazılarının bir toplamı gibidir. Bütün bu matem yazılarını ve kitabını, Fatma Rasihe Hanım'ın talebi üzerine yazdığı "Mersiye" ile sonlandırır (Altıkulaç Demirdağ, 2016, s. 27).

Nigâr Hanım'ın özellikle ölenlerin ardından yazdığı şiirler onun karamsar ruh halini ortaya koymasından da anlamlıdır. Mezar taşları, ölenin ardından tutulan matem okura içtenlikle aktarılmaya çalışılır. Bu durumda şairin başkasının ölümü ile girdiği ruhsal durumunun onda bazı patolojik yansımaları olduğu sonucunu çıkarabiliriz. Bunu iddia etmemizin nedeni Nigâr Hanım'ın özellikle mersiyeler konusunda oldukça cömert olmasıdır. Başkasının ölümünden sonra yaşanan ruhsal durum hakkında farklı yorumlar yapılmaktadır: "İnsanın doğal olarak ölmeyeceğine duyduğu inanç başkalarının ölümünü gördüğünde kendini suçlu hissetmesine neden olur. Ölen her kişiden sonra geride kalan insan yaşadığı için suçluluk duyar ve kendi ölümünden daha çok korkmaya başlar" (Aslan, 2012, s. 5). Aslan, Kübler-Ross'un matem sürecinin suçlulukla birlikte öfke barındırdığını belirttiğini, Ross'a göre birinin ölümünden sonra suçlulukla birlikte duyulan öfke bastırıldığı için matem süresinin uzadığını aktarmaktadır (Aslan, 2012, s. 5). Nigâr Hanım'ın uzayan bir matem hali olduğunu mersiye şiirlerinin yaşamının çeşitli dönemlerine tesadüf etmesine bağlıyoruz. Bütün bunların yanı sıra Nigâr Hanım'ın inançlı biri olması ya da dinle olan bağı da intiharla başa çıkmasına yardım etmiş olabilir. Nitekim Alvarez, "Din gücünü yitirir yitirmez ipler intiharın eline geçer." (Alvarez, 1999, s. 205-206) der. Bunun yanı sıra gençlik döneminden başlayarak ölümlerle bahsetmeye başlaması ve ölüm fikrini romantik duyularla süslemesi anlamlıdır: Onun mezarlıkta

zaman geçirmek hatta orada Alfred de Musset'den şiir okuduğuna dair bir yazısı vardır. Mezara oğlu ile birlikte gitmişlerdir. Vaktin nasıl geçtiğini anlamayan şair, oğlunun uyarısıyla kendini toparlayacaktır: “Bir gurûb vakti idi ki ikâmetgâhım civârında ve mürtefî bir mevki'de bulunan metrûk bir mezâristâna gitmişdim, nezdimde yalnız büyük oğlum “Münir” bulunuyordu. Gönlüm mevsimin letâfeti, mevki'in manzara-i hüzn-alûdu ve piş-i nazarımda sakitâne yapraklar ve ağaç dallarıyla oynayan ciger-pâremın evzâ-ı ma'sumânesini temâşâ ile ta'rîf edemeyeceğim bir hiss-i garîbin mağlûbu olmuşdu.” (Nigar Hanım, 2015, s. 84). Ayrıca Nigâr Hanım'ın mezar tablolarıyla dolu şiirleri de dikkat çekmektedir:

Mezara şimdi tahassürle girye-nâkım ben
Mezâr! Piş-i nazârımda o siyeh toprak;
Hayâl ü fikrimi işgâl eden bütün medfen;

Mezâr, mevki-i mâder, ne fikr-i dehşet-nâk!
Mezâr, sakın ve sakit, hakikat-i dehhâş
Şu bir avuç kemiğe sende fikr-i istimplâk;
Nedendir, âh! Ey hâk-zâr-ı sine-hırâş?

Mezâr, canımı ateşlere eden ilkâ
Mezâr, oldu benim şimdi matmah-ı nazarım;
Mezâr, validemi eyleyen bugün ihfâ,
Niçün beni sana isâl etmiyor kaderim?

Hayat düşdü nazardan bütün bütün heyhât!
Ne sûd olur bu devam-ı azâb-ı mübremden? (Nigâr Hanım, 2015, s. 285)

Babasının intiharının da Nigâr Hanım üzerinde olumsuz bir etki yarattığı düşünülebilir. Fakat şairin varlık-yokluk meselesi üzerinde uzun uzadıya durmasa da ölümü felsefi açıdan tartışma konusu ettiğini düşündürüyor:

Bugün vücûd nedendir, yârın neden yokluk?
Hayâta bâ'is olan bu nefes nedir acaba?
Bunu düşünmede câ'iz değil denir çokluk,
Kabâhat olmasa da anlaşılmaz emr-i Hüdâ.

Bugün yaşayan vücudun yarın yok olmasının sebebini sorarak şair bir felsefi endişeyi dile getirmiş olmaktadır. Bununla birlikte bu düşüncesinin dine aykırı olup olmadığını düşününce Hüdâ'nın emrinin anlaşılmaz olduğunu da söylemekten geri durmaz. Aslında varlık-yokluk sorunsalını sık sık dile getirdiğini ve ölüm konusuna da bu noktadan baktığını söylemek güçtür. Şair ölüm karşısında ağlamayı tercih ederek bu ağıtları şiir haline getirmektedir.

Nigâr Hanım'ın özellikle son kitabında ölümü sık sık düşünmesinin nedeni yaşıyla ilgili olabilir. Ya da hatıralarından anladığımız kadarıyla gittikçe yalnızlaşan hayatının onda yarattığı umutsuzluk ölümü daha sık düşünmesine neden olmuş olabilir. Bu arada

yıllar içinde kaybettiği yakınlarının sayısındaki artışı da unutmamak gerekir. Fakat Nigâr Hanım'ın özellikle ölümden bahsettiği şiirlerinde söyleminin içtenleştiğini ve endişeli ruh halini tüm açıklığıyla gözler önüne serdiğini söyleyebiliriz.

Sonuç

Önemli kadın şairlerimizden biri olan Nigâr Hanım'ın şiirlerinde ölüm konusu ölenlerin ardından yazılan ağıtlarla ya da hayattan yakınma biçiminde işlenmektedir. Her ne kadar ölüm konusu zaman zaman okura ulaşma ve etkileme yollarından biri olması için intihar romantizmi üzerinden sürdürülüyor olsa da Nigâr Hanım'ın şiirlerindeki intihar teması tam anlamıyla umutsuz bir hava yansıtmaz. Çünkü Nigâr Hanım, bir yanı sıra yaşama sıkı sıkıyla bağlı olduğunu hissettirir. Şairin yaşı ilerledikçe artan yakınlıkları, hayata ilişkin soru ve sorunları dile getirerek anlamaya çalışma çabasının bir uzantısıdır. Bu çaba, ölümü dile getirerek yaşamı anlama ve dolayısıyla sanatçının kendini ve sanatını da anlaması anlamı taşımaktadır. Nigâr Hanım'ın ölüme olan yaklaşımı sanatına olan yaklaşımıyla ilişkilidir. Şairin sık sık yaşama küskün bir tavır takınması doğrudan yaşadıkları ile de ilişkilidir. Kaybettiği yakınları onun yaşam gerçeği hakkında düşünmesini sağlamıştır. Düşüncemize göre Nigâr Hanım, şiirin ve sanatın amacını bu gerçek içinden çıkarma arayışının şiirini yazmaktadır. Şair, zaman ilerledikçe ölüme yaklaştığını hissetmekte ve kaygılarını paylaşma ihtiyacını yazarak giderme yolunu tercih etmektedir. Gençlik şiirlerinde ölümü intihar romantizmi ile dile getirirken yaşlanıp yalnızlaştığını hissettikçe ölümden yakınmaya başlamış, bu da onun kendi sanatını keşfetmesini sağlamıştır. Fakat aynı zamanda yazarken kendi ölümünü de anlamış olabileceğini hissettirmektedir. Gençlik yıllarında intihar mektubu yazmış ama intihara teşebbüs etmemiş olan Nigâr Hanım'ın yazarak ölme deneyimini de şiirinin yapısına aktardığını düşünmekteyiz.

Nigâr Hanım, ilk şiirini kardeşinin ölümü üzerine yazdığını söyler. Şairin bir ölümün ardından şiir yazması belki de Maurice Blanchot'un Hegel'in hiçlik hakkında yazdıklarını yorumlamasıyla örtüşen bir durumdur. Nigâr Hanım, hiçlik karşısında bir hiç olmamak için eserlerini kaleme alır. Belki varoluş da aslında hiç olmanın anlamına ulaşma yoludur. Nitekim eserini yazdıktan sonra eser artık ondan çıkıp okurun olur. Her okur ondan kendisi ne isterse onu anlar. Yani sanatçı yok olur, okur eserle bütünleşir. Nigâr Hanım'ın eserlerini kaleme alırken karşısında bir okur olduğunu varsaydığını ve o okura açılma ihtiyacı hissettiğini söyleyebiliriz. Bu durumda okuru yok sayan bir yazara göre Nigâr Hanım okura daha fazla teslim olmakta, dolayısıyla kendi olmaktan çıkmaktadır. Bu durumda onun hiçliğe olan eğilimi yazma eylemiyle örtüşmekte dolayısıyla yazma eylemi bir nevi intihar işlevi görmektedir. Bütün bunlara ek olarak Nigâr Hanım'ın geleneksel Osmanlı/Türk/İslâm kültürü içinde yetişmiş olduğu ve İslâm'ın intiharı şiddetle yasaklamış olmasının onun tutumunda etkili olduğu söylenebilir. Fakat böyle bile olsa intihar ve yazın ilişkisinin kurulma biçiminin değerlendirilebilmesi için Nigâr Hanım'ın iyi bir örnek olduğu ve bu yolla eserlerini farklı bir biçimde değerlendirmemizin mümkün olduğu görülebilir.

Kaynaklar

- Ahmad, A. (2000). "Nigar' Dergisinin İsmine Esin kaynağı olan Türk Şair Nigar Bint-i Osman". *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi - DTCF Dergisi* 40 (1-2): 89-95.
- Altıkulaç Demirdağ, R. (2015). Giriş: Şair Nigâr Hanım ve Şiirlerinde Kadın. *Nigâr Hanım Toplu Şiirleri*. Erzurum: Salkımsöğüt Yayınları, 12-29.
- Alvarez, A. (1999). *İntihar Kan Dökücü Tanrı*. Çev. Zuhâl Çil Sarıkaya. Ankara: Öteki Yayınevi.
- Aslan, Y. (2012). "Türk Romanında Ölüm (1859-1910)". Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Denizli.
- Ayyıldız, B. (2015). "Cesare Pavese, Italo Svevo ve Tezer Özlü'de İntihar Kavramı". Erdem, S. 69: 22-40.
- Bekiroğlu, N. (2008). *Şâir Nigâr Hanım Güftesi Garplı Bestesi Şarklı*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Blanchot, M. (1994). "Edebiyat ve Ölüm Hakkı". Çev. Sosi Dolanoğlu. *Defter Dergisi*, S. 22: 124-156.
- Camus, A. (2010). *Sisifos Söyleni*. Çev. Tahsin Yücel. İstanbul: Can Yayınları.
- Durkheim, E. (1986). *İntihar Toplumbilimsel İnceleme*. Çev. Özer Ozankaya. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Er, S. E. (2018). *Cioran Bir Alacakaranlık Düşünürü*. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Es, H. F. (1945). "Tanımadığımız meşhurlar: Nigâr Hanım", *Akşam*. 30 Mayıs 1945-10 Haziran 1945, (8 Tefrika).
- Green, A. (2018). *Yazı ve Ölüm*. Çev. Nesrin Demiryontan. İstanbul: Metis Yayınları.
- Köprülü, F. (1924). *Nigâr Hanım*. Bugünkü Edebiyat. İstanbul: İkbâl Kütüphanesi.
- Kula, O. B. (2010). *Hegel Estetiği ve Edebiyat Kuramı*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Kurtuluş, M. (2011). "Osmanlı Şiirinin Modernleşme Sürecinde 'Kadın'ın Doğuşu: Nigâr Hanım'ın Şiirlerinde Dişil Söylem". Yayınlanmamış Yüksek lisans tezi, Ankara: Bilkent Üniversitesi.

- Nigâr Binti Osman. (1887). *Efsûs I*. İstanbul: Ahter Matbaası. Nigâr Binti Osman. (1890). *Efsûs 2*. İstanbul: Ahter Matbaası. Nigâr Binti Osman. (1896). *Nirân*. İstanbul: Hanımlara Mahsus Gazete Kütüphanesi. Nigâr Binti Osman. (1899) *Aks-i Sadâ*. İstanbul: Şirket-i Mürettebiye Matbaası.
- Nigâr Binti Osman. (1959). *Hayatımın Hikâyesi*. İstanbul: Ekin Basınevi.
- Nigâr Hanım. (2015). *Nigâr Hanım Toplu Şiirleri*. haz.: Refika Altıkulaç Demirdağ. Erzurum: Salkımsöğüt Yayınları.
- Platon, (1989). *Phaidon*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Platon, (1998) *Sokrates'in Savunması*. Çev. Niyazi Berkes. İstanbul: Cumhuriyet Yayınları.
- Soysal, D. (2010). "Schopenhauer'da Ölüm ve Ölüm Korkusu Üzerine." *Tabula Rasa* (25-26): 109-121.
- Sümer, N. (2015). "Dinlerin İntihar Olgusuna Bakışı". Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.
- Talû, E. E. (1949). "Tanıdıklarım: Nigâr Hanım". *Edebiyat Âlemi*, no. 9, 1.
- Ulutaş, N. (2006). "Türk Romanında İntihar" (1872-1960). Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Bursa.